

Fredrik Nilsson

**"Nationalitet og landegrænser er os ligegyldige:
En studie av ungsocialister och gränsöverskridande vid tiden kring 1900"**

ur

Fredrik Nilsson, Hanne Sanders & Ylva Stubbergaard (red.)
Öresundsgränser: Rörelser, möten och visioner i tid och rum
(2007)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 14, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering 2021 för forsknings-, utbildnings-
och biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

<https://doi.org/10.37852/oblu.126.c176>

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-035-6

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically 2021 for research, educational and
library needs and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

<https://doi.org/10.37852/oblu.126.c176>

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-035-6

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna Creative Common-licens betyder att du som använder verket måste erkänna
ovanstående som upphovspersoner; att spridning av texten är tillåten, men endast
i icke-kommersiella sammanhang; att verket inte får bearbetas.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.sv>

»NATIONALITET OG LANDEGRÆNSER ER OS LIGEGYLDIGE«

EN STUDIE AV UNGSOCIALISTER OCH
GRÄNSÖVERSKRIDANDE VID TIDEN KRING 1900

Fredrik Nilsson

I slutet av april 1902 steg beväringssman nr 177 Samuelsson in på överste L. Virgins kontor. I sin hand höll han uppropet »Du unge militär«. Skriften hade spridits bland värnpliktiga i Landskrona och Samuelsson ville nu göra översten uppmärksam på vad som försiggick på kasernområdet. Virgin tog emot uppropet och kontaktade i sin tur rådmannen G. Thestrup, varefter han begärde att uppropet skulle beslagtgas och åtal väckas mot de ansvariga. Virgins önskan hör sammades. I mitten av maj kom stadsfiskalen till Aktiebolaget Föreningstryckeriets kontor där en nytryckt upplaga av skriften beslagtogs. Uppropet var inte undertecknat, men ungsocialisten Wilhelm Jensen tog så småningom på sig författaransvaret. Jensen dömdes till sex månaders fängelse för uppmaning till uppror och myteri.¹

Uppenbarligen hade det ungsocialistiska uppropet skapat viss oro i Landskrona, men varför? Vad fick makthavarna att väcka åtal mot ungsocialisten Jensen?

När ett åtal väcks beror det i regel på att en gräns för vad som anses vara ett moraliskt och/eller juridiskt acceptabelt beteende har utmanats. I detta fall var det emellertid inte en utan två gränser som hade utmanats. För det första ifrågasatte författaren idén om att fosterlandet var något som borde försvaras, vilket var djärvt i en tid som var starkt präglad av nationalism och militarism. För det andra hade uppropet spridits inne

1. *Brand*, juni 1902.

på kasernområdet, vilket indikerade att ungsocialisterna hade överskridit gränsen mellan det offentliga rummet och det militära området. Ja, kanske var rent av det senare gränsöverskridandet att likna vid ett övergrepp på fosterlandet, på nationen? Kanske var det anledningen till att åtal väcktes och att nr 177 Samuelsson avtackades på regementet »i fosterlandets och arméns namn«?²

Jensen och ungsocialisterna hade således överskridit mer än en gräns, uppropet hade ifrågasatt fosterlandet som idé och dessutom hade det på något sätt smugglats in på kasernområdet. Syftet med denna artikel är att undersöka hur och var ungsocialister i Öresundsområdet vid 1900-talets inledning utmanade just gränser som på ett eller annat sätt var relaterade till fosterlandet som idé.³ Det är alltså inte bara ungsocialisternas aktioner i Landskrona som står i fokus, utan även deras handlingsmönster i Helsingborg, Malmö och Köpenhamn. Inledningsvis måste vi emellertid titta närmare på gränsen som fenomen. Vad är en gräns?

Gränser – materialiseringar och kulturella kraftfält

Svaret på frågan om vad en gräns är kan te sig självklart: en gräns är en linje som avskiljer och samtidigt förenar två eller flera stater från varandra. Linjen är synlig i kartboken, men i det fysiska landskapet är den emellertid inte lika framträdande. I Öresund är exempelvis gränslinjen i praktiken osynlig; istället utgör vattnet mellan staterna ett vagt definierat gränsområde. Svårigheten att specifikt lokalisera en linje som avskiljer stater från varandra är inte något som är unikt för Öresundsområdet. Kartors linjer syns alltså sällan i det fysiska rummet, men gränsen kan trots det materialiseras. Låt mig illustrera detta med ett exempel på gränsöverskridande från en inte alltför avlägsen tid.

Innan bron över Öresund existerade var det med färjans hjälp resenärer färdades över Öresund. För de flesta var resan över Sundet starkt förknippad med njutning och konsumtion: man åt och drack sig över gränsen. Njutningen kunde dock ersättas av en annan känsla när färjan hade lagt till. I färjeterminalens innandömen väntade tull- eller passkon-

2. Ibid.

3. Materialet består av artiklar ur tidningar, framför allt de ungsocialistiska organen *Brand* och *Ny Tid*, men även politiska upprop, brev, mötesprotokoll samt polis- och förhörsmaterial.

trollanternas granskande blickar. De flesta kände en viss oro i kroppen när dessa blickar skulle passeras, oavsett om man smugglade något över gränsen eller inte.⁴ Detta enkla exempel illustrerar att gränser kan materialiseras på platser som inte nödvändigtvis befinner sig på den faktiska statsgränsen. Färjeterminalerna låg ett stycke in på danskt respektive svenskt territorium. Exemplet visar även att gränsen kan förkroppsligas: tulltjänstemän och passkontrollanter personifierade gränsen. I ljuset av detta blir det intressant att undersöka hur ungsocialister uppfattade fosterlandets gränser. Var och i vilka former materialiserades gränsen?

Gränser rymmer emellertid fler dimensioner. Gränser materialiseras, men de är också ett slags kulturella kraftfält som både förhindrar och alstrar rörelse. Gränsen kan till exempel fungera som en barriär vars syfte är att förhindra eller åtminstone kontrollera ett flöde av människor och varor. Men gränsen ger också upphov till såväl legal som illegal trafik eftersom utbudet av varor och/eller efterfrågan kan se annorlunda ut på andra sidan. Eftersom gränsen markerar annorlundaskap kan den dessutom lägga grunden för en idealisering av livet på andra sidan, något som i sin tur kan föda nyfikenhet och en vilja att färdas över gränsen.⁵ I en diskussion om hur ungsocialister uppfattade och utmanade fosterlandet är det förstas intressant att fundera över gränsens förmåga att alstra rörelse. Skapade statsgränsen ett handlingsutrymme, ett incitament för handling, som ungsocialister i Öresundsområdet kunde dra fördel av? Skapade statsgränsen en idealisering, uppstod en nyfikenhet och ett begär att resa över till andra sidan?

Innan vi går vidare och försöker besvara dessa frågor är det på sin plats med en kort presentation av ungsocialisterna. Vilka var ungsocialisterna och vad ville de uppnå?

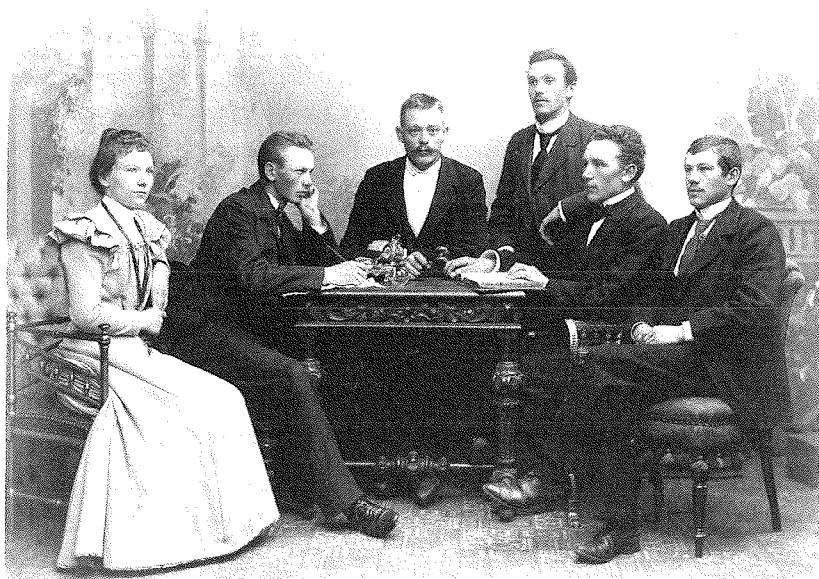
Ungsocialismens framväxt

Ungsocialismen tog form vid tiden kring sekelskiftet 1900. Sveriges socialistiska ungdomsförbund (SUF) bildades 1896, i Danmark bildades

4. Jfr Orvar Löfgren, »Öresundspassager: längtans och ängslans nationalisering«, *Miljø og tilvækst i Øresundsregionen*, red. Jette Hansen-Möller, Lund 1999, s. 89ff.

5. Jfr Hastings Donnan & Thomas M. Wilson, *Borders. Frontiers of Identity, Nation and State*, Oxford, 2001, s. 12–16; Orvar Löfgren, »Moving metaphors«, *Invoking a Transnational Metropolis*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Lund 2000, s. 38f.

Socialistisk Ungdomsforbund (SUF) 1904. Medlemmarna i förbunden var organiserade i lokala klubbar och bestod till största delen av unga arbetare som var missnöjda med klassamhällets orättvisor. I politiskt hänseende var arbetarklassen marginaliserad eftersom allmän rösträtt ännu inte hade införts. Även på arbetsplatserna stod arbetarna utan formellt inflytande. Arbetsgivarna styrde i det närmaste enväldigt över såväl lönesättning som anställning och avskedande av arbetskraft. Båda förbunden intog följaktligen en kritisk hållning gentemot det borgerligt präglade klassamhället.⁶

På denna bild syns styrelsen för den lokala SUF-klubben i Landskrona, förmodligen är bilden tagen 1902. Wilhelm Jensen som åtalades för upproppet »Du unge militär« står upp i mitten av bilden. Som nummer två från vänster, med pennan i hand, syns Wilhelms bror, Albert Jensen. Albert kom att bli en ledande gestalt i ungsocialismen och svensk politik under lång tid. Källa: Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek i Landskrona.

6. Jfr Karl Fernström, *Ungsocialismen. En krönika*, Stockholm 1950; Jørgen Würtz Sørensen, »Udviklingen i den ungsocialistiske bevægelse i Danmark 1900–1910. En undersøgelse af venstreoppositionens fremvækst i dansk arbejderbevægelse«, *Meddelelser om forskning i Arbejderbevægelsens historie*, nr 12, 1979.

Inledningsvis var ungsocialismen närmast att betrakta som en socialdemokratisk ungdomsrörelse, men radikala ungsocialister menade att partiet var alltför kompromissvilligt gentemot högern. I såväl Sverige som Danmark kom de radikala krafterna att ta över makten i förbunden, och ungsocialismen framstod därmed som ett alternativ till socialdemokratin. Inom båda förbunden talade man om revolution och generalstrejk som medel för att förändra samhället, medan socialdemokratin förordade reformer och dialog.⁷

Samtidigt som såväl svenska som danska SUF ställde sig kritiska till socialdemokratin så fanns det emellertid också interna konflikter. Inom båda förbunden fanns grupperingar som motverkade en radikaliserings, vilket kom att leda till fraktionsbildningar och splittring. Konflikterna till trots lyckades emellertid ungsocialismen profilera sig i två intimt sammankopplade frågor: man förordade internationalism och man antog en tydligt antimilitaristisk hållning.⁸ Dessa ställningstaganden var en direkt kritik av den nationalism och militarism som de flesta europeiska stater var präglade av vid tiden kring sekelskiftet 1900. I det följande ska därför en skiss presenteras av nationalismens framväxt i Europa och den motkraft som internationalismen utgjorde. Därefter återkommer jag till hur ungsocialisterna utmanade såväl fosterlandet som idé som dess gränser.

Nationalism, militarism och internationalism

Under 1800-talets senare del växte nationalismen sig stark i Europa. En nation ansågs bestå av ett folk som talade ett gemensamt språk, men som även bar på en gemensam kultur och historia. Denna språkliga, kulturella och historiska gemenskap utgjorde grunden för en nationell identitet.⁹ Föreställningen om en nationell identitet var även intimt kopplad till territoriet, till marken och landskapet. *Fosterlandet* var något den enskilde individen genom födsel ansågs vara organiskt sammanbunden med. *Fosterlandet* var därmed något man borde älska likt en familjemedlem, nå-

7. Ibid.

8. Jfr Fernström; Lennart K. Persson, *Syndikalismen i Sverige 1903–1922*, Stockholm 1975; Sørensen.

9. Jfr Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London 1991; Sverker Sörlin, *Mörkret i människan. Europas idéhistoria 1492–1918*. Stockholm 2004, s. 260–264.

got man borde längta till och känna samhörighet med.¹⁰ Denna intima koppling mellan individ och territorium främjade gemenskap inom nationens gränser men skapade även rädsla och aggression utåt. Fosterlandet behövde försvaras mot utifrån kommande hot, fosterlandet behövde en armé. Arméer hade förvisso ställts på benen även tidigare, men nationalismen medförde en tanke om att folket skulle försvara gränsen, inte inhyrda legoknektar eller yrkessoldater. Medborgarna blev därmed värnpliktiga och nationalism kom att sammantvinnas med militarisering.¹¹

Militariseringen av Europa var inte enbart en konsekvens av att ett nytt tankegods – nationalismen – hade etablerats. Militariseringen var även relaterad till det förenade Tysklands militära framgångar i krigen mot Danmark 1864 och Frankrike 1870–71. Tyskland framstod under Bismarcks ledning som en stormakt vars militära potential vida översteg andra stater, vilket gav incitament till militär upprustning runt om i Europa, så även i Danmark och Sverige.¹²

Redan 1849, under det första kriget om Danmarks södra gräns, hade allmän värnplikt för män mellan 22 och 38 år införts i Danmark.¹³ När Danmark 1864 förlorade hertigdömena i söder fick nationalismen och militarismen ytterligare bränsle,¹⁴ vilket bland annat resulterade i det omfattande projektet att anlägga Köpenhamns befästning.¹⁵ Inledningsvis var det framför allt Højre som pläderade för nationalism och militarism, men vid tiden kring sekelskiftet hade övriga partier, inklusive socialdemokraterna, i princip övertagit deras argument.¹⁶ Militariseringen av Danmark var sålunda i stor utsträckning påverkad av det problematiska för-

10. Jfr Tine Damsholt, »En national turist i det patriotiske landskab«, *Fortid og Nutid. Tidskrift for kulturhistorie og lokalhistorie*, Marts, hæfte 1, 1999; Damsholt, *Fædrelandskærlighed og borgerdyd. Patriotisk diskurs og militære reformer i Danmark i sidste del af 1700-tallet*. København 2000.

11. Jfr Leif Törnquist, »Värnpliktsystemets och värnpliktsarméns utveckling före 1901 i ett internationellt perspektiv«, *Plikt, politik och praktik. Värnpliktsförsvaret under 100 år*, red. J. Dahlström & U. Söderberg, Stockholm 2002, s. 13ff.

12. Jfr Lars Ericson, *Medborgare i vapen. Värnplikten i Sverige under två sekel*, Lund 1999, s. 27–30.

13. *Ibid.*, s. 35; Harry Haue, Jørgen Olsen & Jørn Aarup-Kristensen, *Det moderne Danmark. 1840–1992. Forudsætninger og forløb*, København 1994, s. 12f.

14. Jfr Poul Bagge, »Nationalisme, antinationalisme og nationalfølelse i Danmark omkring 1900«, *Dansk identitetshistorie. Folkets Danmark. 1848–1940*, red. Ole Feldbæk, København 1992, s. 444f.

15. Haue, Olsen & Aarup-Kristensen, s. 231–234.

16. Bagge, s. 446–454.

hållandet till Tyskland; gränsen till Sverige var jämförelsevis konfliktfri.

Även Sverige militariserades vid denna tid. Under 1890-talet utökades antalet bataljoner kraftigt, marinen förstärktes med pansarskepp och det beslutades att Bodens fästning skulle anläggas. Omedelbart efter sekelskiftet presenterades också ett förslag till ny härordning som i princip innebar att allmän värnplikt infördes.¹⁷ Förslaget började gälla 1902, alltså samma år som det ungsocialistiska uppropet skrevs i Landskrona. Militariseringen av Sverige ska förstås mot bakgrund av att Ryssland uppfattades som ett allt större hot och att unionen med Norge föreföll alltmer problematisk. Gränsen till Danmark uppfattades inte som ett omedelbart problem.

Under 1800-talets andra del vann alltså nationalismen och militarismen mark. Nationalismen betonade likhet inom gränser och skillnad utåt, vilket innebar att gränsen blev ett slags nyckelsymbol för nationen.¹⁸ Samtidigt som nationalismen alltmer framstod som en självklar och naturlig referenspunkt, åtminstone i det politiska samtalet, formulerades emellertid motkrafter. Under 1880-talet växte en stark internationell freds rörelse fram¹⁹ och vid tiden kring sekelskiftet blev det också allt vanligare att nationalismen ifrågasattes runt om i Europa. Politiska grupper på vänsterkanten ansåg att klasstillhörighet gav upphov till erfarenheter och gemenskaper som inte var begränsade till enskilda nationer. Klassidentitet hamnade därmed i konflikt med nationell identitet.²⁰ Konflikten hade egentligen synliggjorts redan 1848 då Karl Marx och Friedrich Engels publicerade *Kommunistiska manifestet*. Manifestet slog fast att arbetarna inte hade ett fosterland att försvara: »Proletärerna hava ingenting annat att förlora än sina bojor. De hava en värld att vinna. Proletärer i alla land, förenen eder!»²¹

Genom att betona klassgemenskap hamnade således socialism i konflikt med nationalism, vilket innebar att militarismen och idén om foster-

17. Ericson, s. 102–117.

18. Jfr Donnan & Wilson, s. 10–16, Håkan Thörn, *Rörelser i det moderna. Politik, modernitet och kollektiv identitet i Europa 1789–1989*, Stockholm 1997, s. 110.

19. Ericson, s. 36.

20. Henrik Berggren, *Seklets ungdom. Retorik, politik och modernitet 1900–1939*, Stockholm 1995, s. 54, 76–86; Niels Finn Christiansen, »Socialismen og fædrelandet. Arbejderbevægelsen mellem internationalisme og national stolthed. 1871–1940«, *Dansk identitetshistorie. Folkets Danmark. 1848–1940*, red. Ole Feldbæk, København 1992, s. 531ff.

21. Efter Eric Hobsbawm, *Revolutionens tidsålder*, Stockholm 1994, s. 306.

landet blev föremål för kritik. På vilka sätt kom denna kritik till uttryck bland ungsocialisterna? Låt oss återvända till Landskrona.

»Hvad har du att försvara?«

I uppropet »Du unge militär« som spreds i Landskrona 1902 hävdade författaren att makthavarna hade fört de värnpliktiga bakom ljuset: »Man har tutat dig i öronen vackra fraser, fraser om att du skall försvara ditt fosterland, att du skall värja vår urgamla frihet och skydda den för främmande förtryck. Idel fraser!«²² Bakom de vackra fraserna fanns, enligt författaren, en helt annan verklighet.

Hvad har du att försvara? Ditt fädernesland är icke ditt, det är de stora godsegrarnas, de stora industririddarnes, tjuvarnes och skålmarnes fosterland. Du är bara ett illa behandladt styfbarn, en askunge i ditt fosterland, en »rock bland rockarna«, en maskindel i den stora maskin, som oafbrutet arbetar för att skaffa guld och lycka åt de rike.

I uppropet betonades att arbetaren inte hade ett fosterland värt att försvara eftersom han tillhörde proletariatet, de egendomslösa. Retoriken kring fosterlandet skapade sålunda en falsk känsla av gemenskap. När klasskampen hårdnade skulle emellertid, återigen enligt uppropet, de fagra frasernas ihållighet avslöjas: »En dag skola arbetarne, dine kamrater, samlas till demonstration för sina politiska rättigheter som så länge förvägrats dem.« När denna dag kom skulle militären vändas mot arbetarna. Värnpliktiga soldater skulle därmed stå ansikte mot ansikte med familj och klasskamrater. För att undvika detta scenario uppmanade författaren läsaren, »du unge militär, du kött af folkets kött«, att komma ihåg sin arbetarbakgrund, sitt »ursprung«.

Uppropet ifrågasatte med andra ord två av nationalismens grundelement. Å ena sidan idén om att fosterlandet var ett territorium som folket borde identifiera sig med och därmed vara villigt att försvara, å den andra uppfattningen att militären försvarade nationens gränser mot yttre fiender. Det var därmed inte så konstigt att beväringssman nr 177 Samuelsson

22. »Du unge militär« (1902). *Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet*: Kongressprotokoll 1892–1965. Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB), Landskrona.

Den ungsocialistiska klubben i Landskrona tillhörde de mer radikala klubbarna i landet. På denna bild syns medlemmarna med antimilitaristiska standar. Källa: Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek i Landskrona.

avtackades i såväl fosterlandets som arméns namn. Uppropet överskred gränsen för ett acceptabelt beteende med råge.

»Du unge militär« var möjligtvis det första uppropet med en tydligt antimilitaristisk och antinationalistisk prägel som författades av ungsocialister, men definitivt inte det sista. Kritiken mot fosterlandet skulle under de följande åren återkomma i åtskilliga upprop och artiklar, såväl i Sverige som i Danmark. I en artikel i *Ny Tid* – de danska ungsocialisternas tidning – lyftes till exempel fosterlandet fram, med illa dold ironi, som fantastisk och vackert: »Saa er der vort elskede fædreland med de dejlige skove og søer, alla de frodige enge og bugnende agre.«²³ En sann patriot skulle förstås ha tårats vid åsynen av detta landskap²⁴ och ivrigt kastat sig ut i försvaret av fosterlandet, men bland ungsocialisterna väcktes andra känslor:

Intet af dette er dit. Du kan faa lov til at slide og slæbe for at fravryste jorden sine rigdomme og ophobe dem, medens du og dine [kamrater]

23. *Ny Tid*, december 1906.

24. Jfr Damsholt, »En national turist«.

ikke ejer saa meget af jorden, som I kan sætte eders fødder paa. Og alla de rigdomme, du skaber, bruges kun til at trykke dig længere ned i nød og elendigheden [...] Saaledes ser de herligheder ud, som du skal ofre alt, selv dit liv og blod for. Døm nu selv, om de er det værd!²⁵

Självfallet skulle arbetarna, enligt ungsocialisterna, inte offra »liv og blod« för fosterlandet, om de bara kunde nå insikt om klassamhällets orättvisor. Talet om fosterlandet och fosterlandskärleken förhindrade emellertid denna insikt och slutsatsen var därför enkel: »Det er nu paa høje tid, at vi kaster denne snak om fædrelandskærligheden over bord.«²⁶

Den känslostormande retoriken kring fosterlandet ansågs således bidra till att nationalismen tog plats i arbetarnas medvetande och kroppar. Ungsocialisterna kritiserade därför retoriken kring fosterlandet som de menade skapade en falsk känsla av gemenskap. Men de riktade också kritik mot ytterligare ett element som bidrog till att förstärka nationalismens grepp om arbetarna.

För att hålla dig i styr och kväsa din självständighet har man funnit upp något som kallas disciplin. Det betyder ett blindt underordnande under andra [...] det betyder att du själf endast är en automat, som lyder utan att fråga hvarför. Denna disciplin har man funnit upp för att man skall kunna bruka dig till allt, för att kunna använda dig att skjuta ned din far, din bror eller din syster, ifall de skulle uppresa sig mot de rikas barbariska lagar.²⁷

Med disciplinens hjälp tog nationalismen plats i de värnpliktigas kroppar, det var ett viktigt argument i »Du unge militär«. Inte heller i detta avseende var uppropet unikt. »Enhver regering søger gennem den tvungne militærtjeneste at gøre landets sønner til dresserede mordere, for ved hjælp af disse at røve land til udplyndring«, hävdade till exempel den framträdande danske ungsocialisten Christian Christensen i ett upprop som spreds 1905.²⁸

Genom att omtala kroppen som en maskin – en automat – förde ungsocialisterna fram en generell civilisationskritik mot kapitalismens och

25. *Ny Tid*, december 1906.

26. *Ny Tid*, nr 5 1907.

27. »Du unge militär«.

28. »Tænk Dig om« (1905). *Christian Christensens arkiv*: Arkivnummer 15. Kasse 1. Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), Köpenhamn.

industrisamhällets inhumana sidor. De målade upp bilden av ett samhälle där arbetaren inte bara hade förlorat makten över de varor och tjänster som producerades, han hade dessutom förlorat makten över sin egen kropp. Arbetaren hade, kort sagt, reducerats från människa till maskin. Men de värnpliktiga förkroppsligade inte bara kapitalismen utan även nationalismen. Deras kroppar representerade en förkastlig ideologi.²⁹ Givetvis kunde inte ungsocialisterna passivt betrakta hur unga arbetare förvandlades till mordiska maskiner i fosterlandets och fosterlandskärlekens namn. Ett klassmedvetande skulle inympas i de värnpliktigas kroppar. När detta skedde skulle deras kroppar förvandlas till subversiva vapen i kampen mot militarism och kapitalism.

»Vägra att inställa dig under fanorna!«

Det gælder da om, at enhver arbejder er sig selv og sin klasse bevidst. Lad os derfor, enten vi staar indenfor militarismens ramme eller udenfor, ved alle midler søge at udbrede den rene socialisme, agitere for vor fælles sag og indprænte i vore kammeraters bevidsthed det uværdige og for os meningsløse i at træde ind i en institution, der bruges til at holde os selv nede i elændighed, sult og savn.³⁰

Med agitationens hjälp skulle ett nytt medvetande »indpræntes« i den värnpliktige. Han skulle därmed komma till insikt om sin klasstillhörighet, sin klassidentitet. Handlingar i fosterlandets och fosterlandskärlekens namn skulle därmed förhindras. Åtminstone var detta en ofta uttalad förhoppning bland ungsocialisterna. Därmed hamnade de värnpliktiga i en ideologisk korseld mellan å ena sidan nationalism och militarism, å den andra internationalism och klassgemenskap. I syfte att påverka de värnpliktiga väddjade ungsocialisterna till deras känslor. Så här uttryckte man sig i »Du unge militär«:

Har du tänkt öfver, hvilka ohyggliga känslor du måste erfara ifall du kommanderas ut mot en strejkande arbetarskara, som »skall hållas i schack«?

29. Jfr Allen Feldman, *Formations of Violence. The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*, Chicago 1991, s. 8f.

30. *Ny Tid*, december 1906.

Har du tänkt, att i denna kan finnas dina vänner, dina kära, din egen far eller bror? Du kommenderas att ge fyr och din kula skall genomborra deras bröst. Kan du göra detta med kallt blod?³¹

Genom att vädja till den värnpliktiges känslor för såväl familj som klasskamrater skulle kulan aldrig avfyras. I andra texter försökte man också tala till de värnpliktigas känslor och därmed uppväcka en känsla av klassgemenskap, men eldkommandot kvarstod: »Husk derfor, hvis der en gang bliver kommenderet 'Fyr!' da er det ikke kommandanten, men dig, der bestemmer i hvilken retning kuglen skal sendes.«³² Det hörde dock till ovanligheterna att ungsocialisterna uppmanade till denna form av våld, men deras retorik åsyftade likafullt en subversiv kroppspolitik. När unionskrisen 1905 föreföll utvecklas till krig mellan Sverige och Norge vidtog en intensiv agitationskampanj från de svenska ungsocialisternas sida. Agitationen bar på en tydlig målsättning.

Den norska revolutionen har satt våra svenska patentpatrioters sinnen i en jämnt stigande jäsning. En stor del af det svenska folket håller på att gripas af en chauvinistisk yra, som kan medföra högst bedröfliga följder, om den icke motas i tid [...] Låt oss redan här säga: Stopp!! Skrika det så att det hörs icke allenast med ord utan också med handling. En eventuell mobilisering måste till hvarje pris förhindras. Medlet ha vi själfva. Vägra att inställa dig under fanorna!³³

Arbetarna var alltså i besittning av ett »medel« som skulle förhindra mobilisering. Detta medel, eller vapen, var deras kroppar; de skulle vägra att inställa sig.

Ungsocialisternas antimilitaristiska agitation syftade således till att installera ett till nationalismen alternativt habitus i de värnpliktigas kroppar. Men för att lyckas med denna alternativa disciplinering behövde ungsocialisterna komma i kontakt med de värnpliktiga. Det var nödvändigt att utmana arenor som i hög utsträckning materialiserade fosterlandet och dess gränser – kaserner och regementsområden.

31. »Du unge militär«.

32. *Ny Tid*, december 1906.

33. »Värnpliktige!« (1905) *Malmö Socialistiska Ungdomsklubb*: Protokoll, verksamhetsberättelse. 1903–1917. Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB), Landskrona. Uppropet skrevs av Albert Jensen.

Att överskrida gränser

Vår antimilitaristiska agitation har under den närmaste tiden innan beväringarnas inryckande bedrifvits med en energi på de olika platserna som bådar gott inför framtiden. Från en massa olika platser ha underrättelser ingått om vällyckade möten med beväringen. Den säkraste värdemätaren på denna verksamhet är den »fosterländska« prässens enstämmiga gnäll och tjut [...] Vi hoppas att klubbarna lika oförtrutet fortsätta den påbörjade agitationen så att det till sist icke kommer att bli en enda menig militär som icke blifvit anstucken af de socialistiska idéerna.³⁴

För ungsocialisterna var det viktigt att sprida uppropen bland de värnpliktiga. Kaserner, lägerplatser och regementsområden blev därmed viktiga arenor att erövra.

I januari 1907 lät till exempel den Ungsocialistiske Agitationskomité i Köpenhamn trycka uppropet »Et ord fra de unge Socialister«.³⁵ Uppropet spreds sedan bland de värnpliktiga på kaserner runt om i Köpenhamn: »Uddelingen fant sted ved og i kaserneerne, idet flere agitatorer udgav sig for agenter i pudsepomade, og vagten viste dem rundt på opholds- og belægningsstuer, og det var dem derfor en let sag at uddele opraaabene til soldaterne.«³⁶ Ungsocialisterna hade alltså med viss list lyckats ta sig förbi vakterna och in på kasernområdet. Överskridandet av gränsen mellan det offentliga rummet och kasernområdet, i förening med uppropets innehåll, gjorde att »Kommendanten i Kjøbenhavn og Citadellet Frederikshavn« författade en skrivelse till polisen. Eftersom uppropen innehöll »et for vordende soldater demoraliserende indhold« skulle det från militärens sida göras »alt muligt for at hindre en uddeling eller indsmugling af denne art paa de militære etablissementer«. Det faktum att kommandanten valde att använda ordet »indsmugling« för att beskriva ungsocialisternas aktioner understryker att dessa i symbolisk mening överskred en viktig gräns när de distribuerade sina upprop på och kring kaserner.

34. *Brand*, nr 6 1902.

35. »Et ord fra de unge Socialister« skrevs av Andreas Fritznér och finns i *Andreas Fritznérs arkiv*, arkivnummer 16, Kasse 1. Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), Köpenhamn.

36. *Ny Tid*, nr 3 1907.

Kasernerna symboliserade fosterlandet; gränsen till det offentliga rummet blev här till fosterlandets gränser.

Militären hade emellertid inte några befogenheter utanför kaserner och regementen och därför behövde man polisens hjälp. Kommendanten uppmanade polisen att postera konstuplar på strategiska platser kring kasernerna.³⁷ Kampen mellan nationalism/militarism och internationalism/antimilitarism förvandlade därmed gränsen mellan kasernen och det offentliga rummet till en het gräns.

»Et ord fra de unge Socialister« var bara ett i raden av upprop som delades ut på eller i omedelbar närhet av kaserner under perioden 1904–1907. Inför inryckningsdagen 1905 utverkade exempelvis ungsocialisterna i Köpenhamn en mångsidig strategi som skulle göra det möjligt för dem att erövra gränsområdet. Tystnad och hemlighållande av information om var och när gränsen skulle utmanas var en viktig del: »Ikke et ord til nogen udenforstaaende var parolen, saa snart forbundsledelsen i aar havde vedtaget at udsende et opraab til det unge militær, og parolen blev fulgt.« Rörelse var ett annat betydelsefullt inslag: »Der oprættedes 4 bureauer, hvorfra opraabene ved hjælp af cyklister blev tildelt vore uddelere, saaledes at hver uddeler kun var i besiddelse af ganske faa eksemplarer«. En tredje bestandsdel var att ungsocialisternas kroppar skulle utgöra utbytbara delar i en större enhet: »Som uddelere fungerede 54 af vores medlemmer, der hver havde sin bestemte plads at virke paa, saaledes at naar en blev taget, traadte der straks en anden i stedet.« Strategins mångsidighet innebar att det var svårt för polisen att kontrollera gränsområdet.

Hvad selve uddelingen angik, blev den fastsat til om aftenen, naar soldaterne havde været ude med deres civile tøj. Dette var en streg i regningen for opdagerne, der fra den tidlige morgen havde gaaet og frosset paa baneгаarden og foran kasernene for at tage imod os. Da vi imidlertid ikke viste os til hen paa eftermiddagen gik opdagerne hjem, vi kunde derfor om aftenen i ro og mag omringe kasernerne ved at besætte alle de tilstødende gader, og da soldaterne, der havde ventet til den sidste halve time, begyndte at strømme til kasernerne, gik uddelingen rask for sig.³⁸

37. Korrespondencesager, 4/4 1907, København Politi Arkiver. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster & Bornholm, Köpenhamn.

38. *Ny Tid*, nr 8 1905.

Polisens försök att skapa ett politiskt tomrum kring den heta gränsen misslyckades alltså, dels genom att ungsocialisterna upprättade rumsliga praktiker som innebar att deras kroppar inte kunde disciplineras av makt-havarna, dels genom att upprätta en temporal praktik som överraskade polisen. Trots denna försiktighet anhölls emellertid fem ungsocialister.

Tidigare visade jag hur ungsocialisterna utmanade fosterlandet och dess gränser genom att inympa ett till nationalismen alternativt habitus i de värnpliktigas kroppar. Men minst lika viktigt var alltså överskridandet av gränsen mellan det offentliga rummet och kasernområdet. Kasernerna var symboler för fosterlandet, för nationen, och gränsen som omgav dem kan därmed betraktas som en symbolisk gräns runt fosterlandet. Kasernerna var dock inte de enda platserna med stor betydelse för ungsocialisterna. Det offentliga rummet med dess gator, torg och parker utgjorde en viktig arena där ungsocialisterna kunde förkroppsliga ett ideologiskt alternativ till nationalismen.

Ett förkroppsligat alternativ

Kontraktsevenligt levererade vår herre ett strålande vackert solskensväder. Från den blå himmelen dalade de glittrande solstrålarna ned på de rabulistiska ungdomarna, som i arla morgonstund samlats, hvar på sitt håll, för att med sina fortskaffningsmedel transportera sig till dagens brännpunkt – Malmö. Dit kommo de – från östan och vestan, från sunnan och nordan, unga män och unga kvinnor med hänförelsens gudaflamma i bröstet, med begejstring i sinnet, med förhoppning om det godas seger öfver det onda – kommo för att möta bröder och systrar från de olika väderstrecken och med dem stifta bekantskap och utbyta tankar. Och vår herre lät med välbehag sin sol lysa öfver dem.

Vi som kommo med båt, 300 man starka från sjelfva Landskrona, möttes vid landstigandet af den danska gemyten representerad af Köpenhamns soc. Ungdomsklubb – och så våra värdar för dagen.³⁹

På detta nästan poetiska och måhända något överentusiastiska vis beskrev en skribent i *Brand* inledningen av ett ungsocialistiskt möte i Malmö

39. *Brand*, nr 7 1902.

1902. Det är intressant att notera att skribenten betonade att landskronikerna möttes av unga socialister från Köpenhamn, i Malmö. Möjligheten att träffas över gränsen utgjorde uppenbarligen ett viktigt inslag i mötesritualen och kom också att få en alltmer central betydelse under de kommande åren.

I juli 1903 uppmanades exempelvis en av Brands skribenter av redaktören att skildra ett ungsocialistiskt möte i Helsingborg med deltagare från båda sidor av gränsen. Mötet gick av stapeln i Folkets Park med inslag av musik, sång och dans, men det förekom även agitation mot militarism och »festen afslöts med unisont afsjungande af Internationalen«. ⁴⁰ I augusti samma år inviterade Københavns Socialdemokratiske Ungdomsforening sina svenska vänner till ett nytt möte, denna gång i Köpenhamn. Det kan förefalla märkligt att det var en socialdemokratisk ungdomsklubb som skickade inbjudan, men brytningen mellan ungsocialism och socialdemokrati hade ännu inte ägt rum i Danmark. I Köpenhamns socialdemokratiska ungdomsförening fanns flera radikala och längre fram namnkunniga ungsocialister.

Inbjudan till mötet 1903 skickades troligtvis med brev, men man sände också ombud till de skånska klubbarna – åtminstone fick klubben i Malmö besök.

Två ombud från Köpenhamns Socialdemokratiska Ungdomsklubb hade infunnit sig på mötet och ett af ombuden, Herr Larsen, höll genom ett längre anförande en inbjudan till klubben härstädes, att delta i en större fest som skulle anordnas af Socialdemokratiska ungdomsföreningen i Köpenhamn den 23 augusti. Klubben beslöt att så mangrant som möjligt resa och delta i festen. ⁴¹

Utöver skriftliga inbjudningar och ombud gjorde den danska klubben reklam för mötet genom en annons i Brand. I annonsen fick läsaren veta att »den danska gemyten« borgade för en trevlig stämning och att »ciceroner [...] som kan föra dem omkring på offentliga och publika inrättningar och sevärdheter« skulle ställas till besökarnas förfogande. ⁴²

40. *Brand*, nr 8 1903.

41. *Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB)*, Landskrona: Malmö Socialistiska Ungdomsklubb, 12/8 1903.

42. *Brand*, nr 8 1903.

Under mötet hölls tal och »det ena festnumret« avlöste det andra. Skribenten som redogjorde för mötet var nöjd: »Vi måste erkänna att det var den trefligaste och gemytligaste fest vi länge varit med om och jag tror att denna uppfattning delas af alla de svenska besökande.« Det var ungsocialister från klubbarna i Arlöv, Landskrona, Lund och Malmö som hade kommit till mötet »för att stifta bekantskap med de danska klubbkamraterna«. ⁴³ Dessa gränsöverskridande kontakter och möten var som nämnts av stor vikt för ungsocialisterna. När ungsocialister från Danmark och Sverige sammanstrålade i offentliga rum förkroppsligades en identitet och ett ideologiskt ideal som utgjorde ett alternativ till nationalismen. Efter mötet i Köpenhamn 1903 sammanfattade skribenten i *Brand* sina intryck på följande vis:

Låt samhället bygga nationella skranker och barrikadera dem med kanoner och mordmaskiner. Låt samhället förbereda mass-slaktningar och tuta om fosterlandsbegrepp o.d.: vi proletärer bryta ned dessa skranker af barbarism och mordkult genom att broderligt räcka varandra handen öfver de nationella gränserna i ett broderligt handslag, som bekräftar att vi icke kommer att låta bruka oss till verktyg åt kapitalet för att mörda klassbröder af andra nationaliteter. ⁴⁴

De konkreta kontakterna över Sundet bekräftade ungsocialisternas gränsöverskridande identitet. I en resolution skriven inför danska SUF:s kongress 1908 kom denna ideologiska hållning till uttryck på följande vis: »Nationalitet og landegrænser er os lige gyldige.« ⁴⁵

Vid ankomsten till Malmö 1902 hade dock inte enbart danskt gemyt mött ungsocialisterna från Landskrona: »Det var något annat som stack obehagligt af mot mängden – det var polis-pickelhufvor. Icke mindre än 14 stycken räknade vi till – en hel svärm af detektiver.« Var polisens närvaro kopplad till det faktum att ungsocialister från Danmark befann sig på svensk mark? Det är möjligt, men knappast troligt eftersom polisen inte verkar ha gjort något för att förhindra deras inresa i landet. Intrycket

43. *Brand*, nr 9 1903.

44. *Ibid.*

45. Det var medlemmar i Centralafdelingen i Socialistisk Ungdomsförbund (SUF) som formulerade resolutionen. *Socialistisk Ungdomsförbund i København, Centralafdelingen: Förhandlingsprotokol 1907*. Arkivnummer 1232. Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), Köpenhamn.

av att överskridandet av statsgränsen inte uppfattades som ett problem förstärks av att ungsocialisterna under de kommande åren arrangerade åtskilliga transnationella möten, och inte vid något tillfälle förefaller makthavarna ha försökt förhindra rörelsen över gränsen. Mer troligt är att polisens närvaro var en konsekvens av att ungsocialisterna befann sig i det offentliga rummet, de hade dessutom förbjudits att marschera genom staden till Folkets Park. Möjligtvis var förbudet relaterat till en händelse som hade inträffat några veckor innan gästerna från Danmark kom till Malmö.

I Malmö samlades den värnpliktiga ungdomen inryckningsdagen under [den socialistiska] klubbens röda fana till ett antal af 200 och marscherade till samlingsplatsen under afsjungandet af soc. sånger och hurrarop för den allmänna rösträtten.⁴⁶

Ungsocialisternas marsch var förstas en ren provokation. Genom att marschera i det offentliga rummet hade man skickat ett kraftfullt budskap till makthavarna: ungsocialisterna var ett välorganiserat kollektiv som med bestämda steg var på väg mot en annan framtid än den av makthavarna utstakade. För att ytterligare understryka budskapet hade man hurrat för den allmänna rösträtten och burit röda fanor. Den röda fanan var förstas en symbol för internationell solidaritet och klassgemenskap,⁴⁷ inte nationalism och militarism. Det är inte otänkbart att det symboliska budskapet i denna marsch var en anledning till att makthavarna bestämde sig för att förhindra en upprepning.

Det var emellertid inte bara vid mötet i Malmö som ungsocialisternas närvaro i det offentliga rummet var en källa till oro bland makthavarna, inte heller var det enbart deras marscher som fångade polisens uppmärksamhet. I Helsingborg ansökte exempelvis ungsocialister om tillstånd att genomföra en antimilitaristisk demonstration 1906. Med vissa förbehåll fick de tillstånd till detta. Den röda fanan fick användas, men inte fanor av tillfällig karaktär. Trots denna begränsning hade ungsocialisterna fört med sig två fanor som väckte polismästarens misstankar: »Polismästare Palm gick fram till de tillämnade demonstranterna och frågade om

46. *Brand*, nr 6 1902.

47. Jfr Margareta Ståhl, *Vår fana röd till färgen. Fanor som medium för visuell kommunikation under arbetarrörelsens genombrottstid i Sverige fram till 1890*, Linköping 1999, s. 308.

det var fanan 'Ned med militarismen' som de tänkte veckla upp.« Ungsocialisterna svarade att det var en »fredsfana«, men polismästaren lät sig inte bevakas. Istället gav han en tydlig order: »Jag förbjuder er att veckla upp den.« Situationen var något orolig och tillspetsades ytterligare när en soldat sågs »vanhedra den kronans uniform han bar« genom att fatta tag i den tillåtna röda fanan. Strax därpå trotsade dessutom ungsocialisterna polismästarens förbud och vecklade ut fanorna.

Knappt hade man emellertid hunnit läsa inskriptionen »Ned med militarismen« på den ena, förrän polisen skyndade fram för att beslagta den förbjudna fanan. En våldsamt kamp uppstod, man slogs med knytnävarne och knuffade hvarandra fram och tillbaka, och det såg rätt hotfullt ut för de polismän som befunno sig midt i klumpen. Flera af fanbärarne hängde ännu efter det de fallit omkull fast vid fanan.⁴⁸

Polismästaren kommenderade till slut poliserna att dra sablarna, vilket fick ungsocialisterna att släppa taget och »fanan var nu i polisens våld«. Givetvis är detta exempel inte helt representativt för vad som skedde när ungsocialisterna marscherade under sina fanor, men det var inte ovanligt att deras fanor beslagtogs.

Marscher och fanor kunde således få makthavare att känna oro, men de bidrog med stor sannolikhet även till skapa en känsla av gemenskap bland de ungdomar som deltog. Etnologen Jonas Engman menar att politiska ritualer, vari marscher och fanor utgör viktiga delar, inte bara representerar ideologier, utan de bidrar till att skapa politisk medvetenhet. Ritualen väcker en känsla av ett gemensamt förflutet, men också en känsla av att stå inför en viktig uppgift rörande framtiden.⁴⁹ Men det är alltså inte bara marscher och fanor som bidrar till att skapa gemenskap, den politiska ritualens styrka är dess mångsidighet. Genom att rymma flera element, eller symboler, skapas ett större tolkningsutrymme vilket bidrar till att inkludera människor i gemenskapen. Även i ungsocialisternas mötesritualer fanns det flera element som bidrog till att skapa en känsla av gemenskap.

Vid sidan av marscher och fanor utgjorde sång ett viktigt inslag. Un-

48. *Helsingborgs-Posten*, 29/9 1906.

49. Jfr Jonas Engman, *Rituell process, tradition och media. Socialdemokratisk första maj i Stockholm*, Stockholm 1999, s. 16–21.

der det tumultartade mötet i Helsingborg sjöng till exempel de unga socialisterna Internationalen. Sången sjöngs vid de flesta ungsocialistiska möten,⁵⁰ som här i samband med ett lugnare möte i Helsingborg.

Härpå sjöngs Internationalen af fröken Viola Lundgren under accompaniment af fröken Agnes Weinberg. Denna proletariatets stridssång, som alltid är gerna hörd, efterföljdes af flera utvalda och roande nummer, hvilka ytterligare satte deltagarne i stämning.⁵¹

Deltagarna försattes i »stämning« av Internationalen, men även andra »utvalda och roande nummer« bidrog till detta. Internationalen var dock inte ett nummer bland andra, utan sången hade en viktig symbolisk betydelse. *Brand* spred till exempel information om sången vid flera tillfällen och man uppmanade ungsocialister att sjunga den: »Internationalen är all världens arbetares sång, det vaknande proletariatets hymn. Den ropa [sic] till samling, den är uttryck för arbetarnas glädje, deras förhoppning och harm.«⁵² Givetvis var detta en symbolvärld som ungsocialisterna inte skapade ur tomma intet; bland socialister i hela Europa fanns det under andra delen av 1800-talet en vilja att skapa en alternativ kultur med egna ritualer, fester och symboler.⁵³

Under ungsocialisternas manifestationer utgjorde således sång och musik viktiga inslag. Sång och musik anses ofta ha en förmåga att beröra åhörare på ett annorlunda vis än ideologiskt laddade tal,⁵⁴ men självfallet hade även tal en viktig roll under ungsocialisternas möten. I juli 1905 hade exempelvis svenska ungsocialister inviterats till ett möte i Köpenhamn. Hinke Bergegren, som var en politisk superstar i såväl svenska som danska ungsocialistiska miljöer, deltog.

Hinke Bergegren modtoges straks med stormende bifald, og straks blev man grebet af hans ildende veltalenheds magt [...] Man føler sig gennem-

50. Carl Heinrich Petersen, *Agitatorer og martyrer. Profiler og skæbner fra socialismens verdenshistorie*, København 1966, s. 9–13.

51. *Brand*, nr 8 1903.

52. *Brand*, nr 7 ½ 1906.

53. Christiansen, s. 536.

54. Jfr Christer Skoglund, *Vita mössor under röda fanor. Vänsterstudenter, kulturradikalism och bildningsideal i Sverige 1800–1940*, Stockholm 1991, s. 32f; Ove Ronström, *Att gestalta ett ursprung. En musiketnologisk studie av dansande och musicerande bland jugoslaver i Stockholm*, Stockholm 1992, s. 28.

syret af mod og begejstring naar man ser og hører Hinke Bergegren. Intet øjeblik er det muligt at lade være at følge ham i hans tale, fra det første ord til det sidste rives man med, harmes med hans harme, smiler med hans ironi, haanlér med ham i hans skærende haan mod den hærskende klikkes hykleri.⁵⁵

Talet hade uppenbarligen skapat en känsla av gemenskap som sträckte sig över nationsgränsen, man stod enad mot nationalismen och kapitalismen.

Mötesritualernas olika beståndsdelar bidrog således till att skapa oro, men även gemenskap. Mångsidigheten innebar dock även att nationalism och internationalism ibland kolliderade på ett besynnerligt sätt. Under det tidigare omtalade ungsocialistiska mötet i Malmö 1902 hade inledningsvis ordföranden för den danska klubben talat »med en nästan sydländsk glöd och häftighet och sprudlande hänförelse för den radikalism som ungdomsrörelsen representerade».⁵⁶ Även Albert Jensen, en av de mer framträdande ungsocialisterna, hade talat »öfver den antimilitaristiska agitationen».

Mänskligheten kunde icke påräkna fred förrän folken sjelf icke längre lät förleda sig af vackra fraser om fosterlandskärlek och patriotism, utan nekade att nedslakta sina klassbröder af annan nationalitet. Militarismens blodbesudlade svärd skulle – bildligt talat – brytas midt af genom att folken i ett hjärtligt broderskapsband räckte hvarandra händerna öfver hafven och sålunda bröto de nationella skrankerna.⁵⁷

Jensens tal föll åhörarna i smaken: »Anförandet hälsades med bravorop och applåder.» Under mötet hade man emellertid inte bara lyssnat på socialistiska och antimilitaristiska tal, det var inte heller enbart socialistiska symboler man hade vilat ögonen på: »Under mellantiderna utfördes sång af sångföreningen 'Lyran' och folkdanser af Malmö soc. Ungdomsklubbs medlemmar i vackra måleriska nationaldräkter på ett synnerligen förtjänstfullt sätt.» Skribenten tycks inte ha reagerat på det till synes paradoxala att å ena sidan propagera för nedbrytning av nationella gränser

55. *Ny Tid*, nr 10 1905.

56. *Brand*, nr 7 1902.

57. *Brand*, nr 7 1902.

och å den andra lovorda danser i nationaldräkter. Ett drygt decennium senare blickade emellertid Hinke Bergegren tillbaka på detta inslag med viss irritation.

Överallt var man på sin vakt emot lustbarheternas övertagande. Utom i en del skånska klubbar, vilka redan urartat, med en vådlig massa medlemmar av båda könen, i nationalkostymer utstyrda danshoppetossor. Dessa förstod ej och ville inte tänka på eller befatta sig med samhällsfarliga och revolutionära spörsmål.⁵⁸

Även om det förekom paradoxala inslag var det dock oftast socialistiska symboler, sånger och teaterstycken som dominerade ungsocialisternas möten.

Ungsocialisterna utmanade i praktik och retorik nationsgränser, men de kunde också använda sig av gränsen mellan Danmark och Sverige. Gränsen var ett kulturellt kraftfält som alstrade energi och rörelse.

Gränsen som möjlighet

Tidigare nämndes att uppropet »Et ord fra de unge Socialister« hade distribuerats i Köpenhamn 1907. Uppropet hade dock inte tryckts där utan i Landskrona, »da vi ikke kunde faa nogen dansk bogtrykker til at trykke det«.⁵⁹ Anledningen till att inget danskt tryckeri var villigt att åta sig uppdraget är osäkert. Det är dock tänkbart att tryckerierna ansåg att risken för åtal var överhängande eftersom flera ungsocialister redan stod inför rätta i ett uppmärksammat mål. Detta var en risk som tryckeriet i Landskrona inte löpte, då svenska tryckerier knappast kunde ställas till svars i Danmark. Eftersom statsgränsen mellan Danmark och Sverige inte var en militariserad barriär, en het gräns,⁶⁰ var det förmodligen inte heller svårt att föra in uppropet i Danmark. Det behövdes varken pass eller visum för att korsa gränsen, även om danska myndigheter visade allt större intresse

58. Hinke Bergegren, *Ungsocialismen. Historik*, Stockholm 1917, s. 69.

59. *Ny Tid*, nr 3 1907. Samma tryckeri lät trycka upp Jensens uppprop 1902; förmodligen hade detta tryckeri ett gott renommé bland ungsocialister i Öresundsområdet.

60. Jfr Anders Linde-Laursen, »Borderings improvisations. Centuries of identity politics«, *Invoking a Transnational Metropolis*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Lund 2000, s. 149f.

för att reglera arbetslösa svenskers tillträde till den danska arbetsmarknaden.⁶¹

Gränsen skapade således ett handlingsutrymme som ungsocialisterna kunde använda sig av vid detta tillfälle. Det förefaller inte ha varit alldeles ovanligt att danska socialistiska texter trycktes i Malmö eller Landskrona. När *Ny Tid* publicerade ett antimilitaristiskt extranummer i december 1906 trycktes detta i Malmö,⁶² förmodligen av samma anledning som ovan.

Gränsen skapade ett publicistiskt handlingsutrymme, men förefaller även ha skapat möjligheter att bedriva subversiv verksamhet i mer uppseendeväckande former.

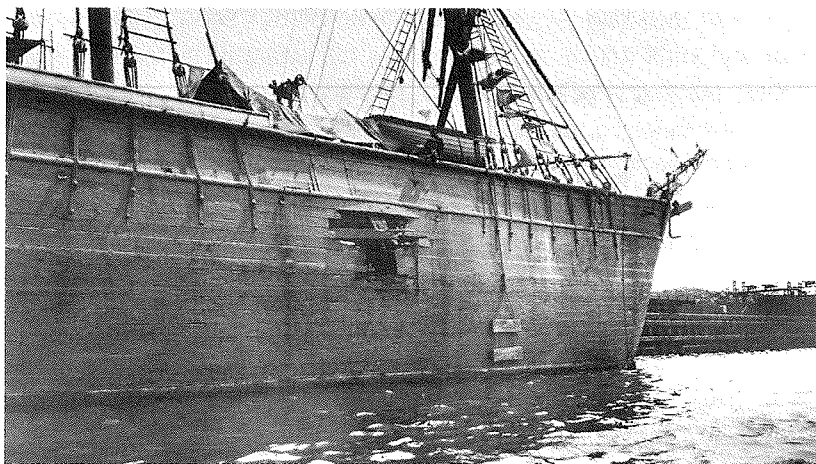
Ett ohyggligt nidingdåd har igår begåtts i Malmö, ett dåd som väckt afsky och bestörtning inom vida kretsar. Från Malmö meddelas nämligen att vid 2-tiden på morgonen ett attentat föröfvades mot det i dervarande varfsbassäng liggande logementsfartyget »Amalthea«, där f.n. ett 80-tal engelska arbetsvilliga äro inlogerade. Attentatet har utförts så att en person i en roddbåt nalkats »Amalthea« [...] Sedan attentatorn i sin båt lyckats obemärkt komma in till »Amaltheas« sida, har han genom en lastglugg kastat in en bomb försedd med stubintråd, som han derpå antändt [...] Efter några minuter hördes en stark knall, som t.o.m. hördes på polisvaktkontoret uppe i staden. Ombord uppstod en fruktansvärd förvirring. Det visade sig att en av engelsmännen genast avlidit.⁶³

Sprängningen av »Amalthea« planerades och utfördes av tre ungsocialister och väckte förstås stor uppmärksamhet. Det var en extrem handling, men den utfördes inte i ett vakuum. Strejker, lockouter och våldsamma sammandrabbningar mellan polis, strejkande arbetare och strejkbrytare var ett återkommande fenomen under 1900-talets inledande decennium. Under 1908 förekom inte mindre än 293 arbetskonflikter i Sverige, 34 av dessa var lockouter. Särskilt omstridd var den så kallade paragraf 23, som gav arbetsgivaren rätt att på egen hand råda över anställning och av-

61. Löfgren, »Öresundspassager«, s. 89; Henrik Zip Sane, »Nationalisme og skandinavisme – danskere og svenskere omkring 1900«, *Miljø og tilvækst i Øresundsregionen*, red. Jette Hansen-Möller, Lund 1999, s. 77–85.

62. *Ny Tid*, nr 6 1907.

63. *Landskrona-Posten*, 13/7 1908.

Amalthea 1908. Källa: Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek i Landskrona.

skedning.⁶⁴ Konflikterna nådde en våldsam kulmination då »Amalthea« sprängdes.

Ungsocialisten Anton Nilson hade apaterat bomben och greps dagen därpå. Tillsammans med ungsocialisterna Algot Rosberg och Alfred Stern åtalades han för mord respektive medhjälp till mord. Straffen som utmättes var hårda: Nilson och Rosberg dömdes till döden (domarna verkställdes dock inte), Stern till livstids straffarbete.⁶⁵ Den danske ungsocialisten Andreas Fritzner anklagades också för medverkan i attentatet, och rättegångshandlingarna indikerar att han inte hade spelat en alldeles obetydlig roll i dramat.

Lördagen den 4 juli reste Rosberg efter öfverenskommelse med Nilsson till Köpenhamn för att köpa stubintråd, att vid behof hafva tillhanda. I Köpenhamn uppsökte Rosberg Fritzner, med hvilken han sedan någon tid tillbaka var bekant. På Rosbergs begäran köpte Fritzner sju eller åtta alnar stubintråd i en fyrverkeriaffär.⁶⁶

64. Fernström, s. 151ff.

65. För en redogörelse för Amaltheadådet, se t.ex. Yngve Tidman, *Spräng Amalthea! Arbete, facklig kamp och strejkbryteri i nordvästeuropeiska hamnar 1870–1914*, Lund 1998; Anton Nilson, *Från Amalthea till ryska revolutionen*, Stockholm 1987; C. J. Björklund, *Dömda till döden. Amaltheadramat*, Stockholm 1958; Algot Rosberg, *Amalthea*, Stockholm 1918.

66. Rådhusrätten i Malmö 1. A1DA:62. Dombok 1908 4/9–31/12. Malmö stadsarkiv.

I samband med rättegångarna hävdade emellertid Fritzner att han inte visste vad stubinråden skulle användas till: »Hvartill träden skulle användas, omtalade Rosberg icke och Fritzner frågade icke därom. Fritzner trodde möjligen, att träden vore avsedd till något slags fyrverkeri.«⁶⁷ Åklagaren fann Fritzners berättelse »orimlig«, bland annat med hänvisning till att båda var ungsocialister. Men trots åklagarens plädering frikändes Fritzner.

Fritzner hade under 1907 träffat och lärt känna Algot Rosberg på Café Utposten i Malmö. Cafét var känt som en ungsocialistisk mötesplats och på bilden, från 1908, porträtteras en grupp ungsocialister framför cafét. Källa: Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek i Landskrona.

Varför köptes stubinråden i Köpenhamn och inte i Malmö? Skapade statsgränsen även i detta avseende ett handlingsutrymme som ungsocialisterna kunde använda sig av? Statsgränsen i sig förefaller faktiskt ha spelat mindre roll när det gäller stubinråden, däremot var skillnaden mellan städerna av betydelse. I motsats till Malmö var Köpenhamn en myllrande

67. Ibid.

storstad och som sådan erbjöd den, enligt Fritzner, vissa fördelar: »Jeg købte denne lunte så, da Rosberg ikke mente, at han ville udsætte sig for at blive genkendt ved at købe den i en forretning i Malmø.«⁶⁸ Stubinen köptes således på andra sidan gränsen för att attentatsmännen skulle förbli okända i Malmö, storstaden skänkte dem anonymitet. I detta avseende var Öresund framför allt en skiljelinje mellan två olika stora städer belägna i samma geografiska område; själva statsgränsen förefaller alltså ha varit av mindre betydelse. I andra avseenden var den dock viktig.

Några dagar efter sprängningen av »Amalthea« reste Fritzner till Sverige. Intentionen var att göra reklam för den radikala danska tidningen *Socialistisk Arbejderblad*, men han blev istället anhållen och anklagad för mord och mordförsök. I väntan på domen satt Fritzner fängslad i två månader i Malmö och utvisades därefter till Danmark. Väl tillbaka på dansk mark smiddes nya planer. Inspirerad av ryska revolutionärer bosatta i Köpenhamn planerade han att befria Nilson, Rosberg och Stern från fängelset i Malmö: »Jeg havde jo siddet i det samme fængsel og kunne levere tegninger over hele fængslet.«⁶⁹ Efter fritagningen skulle attentatsmännen omedelbart föras till Danmark där de med hjälp av den kände danske proletärdiktaren Johan Skjoldborg skulle gömmas. Närheten till gränsen innebar med andra ord att man snabbt skulle kunna ställa sig utanför den svenska jurisdiktionens räckvidd. I motsats till stubinträdsinköpet förefaller således statsgränsen ha haft en viss betydelse när ungsocialisterna planerade fritagningen. Några dagar innan planen skulle sättas i verket flyttades emellertid fångarna plötsligt från Öresundsområdet till Karlskrona och därmed gick planen om intet.

Gränsen försåg alltså ungsocialisterna med ett handlingsutrymme, men den utövade även ett visst inflytande över hur de uppfattade varandra – såväl idealisering som nyfikenhet och vilja att färdas över till andra sidan uppstod.

68. Ur Fritzners inspelade och transkriberade minnesberättelse. *Andreas Fritzners arkiv*: Hågkomster. Bandinspelade och transkriberade intervjuer. Arkivnummer 16. Kasse 1. Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), Köpenhamn.

69. Ur Fritzners minnesberättelse. *Andreas Fritzners arkiv*: Hågkomster. Bandinspelade och transkriberade intervjuer. Arkivnummer 16. Kasse 1. Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), Köpenhamn.

»Hinsidan sundet«

Vær glad du svenske broder og søster, du er naaet længere end os hernede »hinsidan sundet«, men vent, vi kommer snart med, og vær forvisset om at vi følge din kamp med spændt opmærksomhed, din kamp for bedre kaar, kampen mod disse modbydelige snyltedyrr paa et sundt samfundsløse; klerikalismen, militarismen, loyalismen og hvad de nu hedder alla disse -isme.⁷⁰

Författaren till ovanstående rader var Albert W. Sterregaard, ordförande i Socialdemokratisk Ungdomsforening i Köpenhamn. Sterregaard menade uppenbarligen att den ungsocialistiska rörelsen hade kommit längre i Sverige än i Danmark och att svensk ungsocialism därmed var ett ideal att se upp till.

Idealiseringen av livet på andra sidan gränsen skulle återkomma vid ett flertal tillfällen under de kommande åren, till exempel i ett telegram som Socialdemokratisk Ungdomsforening i Köpenhamn skickade till svenska SUF:s kongress 1903.

Vi her hjemme i Danmark tramper endnu i stilstandens hængedynd, men dog – det er begyndt at lysne, og vi vil og vi skal naa frem, saa sandt som den sag, vi kæmper for er ædel og retfærdig. Men – er i end de mange og vi de faa, saa var dog forvisset om, at vi arbejder i nøje takt med de følelser, de tanker, de længsler, der bærer eders arbejde.⁷¹

I Sverige befann sig ungsocialismen i rörelse, i Danmark kämpade man för att undvika stasis, »stilstandens hængedynd«.

Anledningen till att man från danskt håll hyllade svensk ungsocialism och dess självständighet var med stor sannolikhet relaterad till att en maktkamp utspelade sig inom den danska socialistiska ungdomsrörelsen. En radikaliserings av rörelsen var på väg och unga socialister kritiserade i allt hårdare ordalag det danska socialdemokratiska partiet.⁷² I Sverige däremot dominerades redan SUF av radikala grupper som inte drog sig

70. *Brand*, nr 1 1901.

71. *Brand*, nr 2–3 1903.

72. Sørensen, s. 4f.

för att kritisera det socialdemokratiska partiet.⁷³ Sannolikt gav även organisatoriska skillnader upphov till de danska ungsocialisternas beundrande blickar från »hinsidan sundet«. I Danmark fanns inget landstäckande förbund som kunde kanalisera energin från de många socialistiska ungdomsklubbarna i en samlad, framåtriktad rörelse – danska SUF bildades inte förrän 1904. I Sverige däremot hade SUF existerat sedan 1890-talets mitt. I Danmark hade ungsocialismen inget eget tidningsorgan – *Ny Tids* första nummer utkom inte förrän 1904. I Sverige var däremot *Brand* ett väl inarbetat forum. De danska ungsocialisternas beundran baserades med stor sannolikhet på dessa skillnader, men fick säkert extra näring ur det faktum att de befann sig »hinsidan sundet«. Gränser har en förmåga att skapa en känsla av att det är bättre på andra sidan,⁷⁴ ett intryck som förstärks av att svenska ungsocialister vid samma tid hyllade gemenskapen inom dansk arbetarrörelse.

I dessa dagar har ungdomsföreningen i Köpenhamn låtit utdela ett antimilitaristiskt upprop till de värnpliktiga [...] Istället för att som en stor del af det svenska arbetarpartiets press i fjor gjorde, fegt väja undan och afsäga sig all gemenskap med den socialistiska ungdomens antimilitaristiska agitation, har Soc.-D. i Köpenhamn, danska arbetarpartiets huvudorgan, icke allenast aftryckt Christensens upprop, utan äfven manligt försvarat detsamma mot de krigsgalna kapitalistbladens angrepp.⁷⁵

Anledningen till att situationen i Danmark lyftes fram som ett föredöme var att det antimilitaristiska uppropet inte hade kritiserats av socialdemokratin. I Sverige däremot var situationen den rakt motsatta; året innan hade nämligen ett ungsocialistiskt upprop kritiserats starkt av socialdemokratin. Från svensk horisont framstod därmed gemenskapen inom dansk arbetarrörelse som ett idealtillstånd. På andra sidan gränsen föreföll en verklig klassgemenskap existera.

Gränsen gav således näring åt en idealisering av livet på andra sidan, och just genom att markera annorlundaskap kan gränser även alstra nyfikenhet och en vilja att färdas över gränsen. Ungsocialisternas många transnationella möten kan till exempel betraktas som en manifestering

73. Jfr Fernström, s. 88, 266; Persson, s. 37f.

74. Jfr Donnan & Wilson, s. 12–16, 64; Löfgren, »Moving metaphors«, s. 38f.

75. *Brand*, nr 5 1903.

av ideologisk övertygelse, men de var även en konsekvens av ett genuint intresse för dem som befann sig på andra sidan. Åtminstone är detta ett intryck som förmedlas via Brands artiklar om möten och fester.

Hösten 1903 kunde man till exempel läsa i *Brand* om ett möte som hade gått av stapeln i Köpenhamn. Medlemmar från ungsocialistiska klubbar i Malmö, Lund, Arlöv, Landskrona och Helsingborg hade »kommit på besök för att stifta bekantskap med de danska bröderna«. ⁷⁶ I juli 1905 inviterades svenska ungsocialister till ett möte i Brønshøj Tivoli »og [de] har lovet at komme til stede, saaledes at vi her faa lejlighed til at lære vore svenske kammerater at kende og udveklse nogle tanker med hinanden«. ⁷⁷ Nyfikenhet och intresse var förmodligen även bidragande orsaker till att den svenske ungsocialisten Albert Jensen 1904 begav sig ut på en resa i Danmark.

Alldeles i början av sin vistelse i Danmark befann sig Albert Jensen i Köpenhamn. I ett brev till en svensk kamrat berättade han om ett ungsocialistiskt möte.

Jag var på deras möte igår som var »umådeligt« intressant. En vid namn Ipsen talade om [otydligt namn], den franske arkitekten, och så blef det diskussion – högst intressant – efteråt. Rörelsen här är icke som »Fram« basunerar ut – programslafvande, utan de revolutionära ha öfvertaget och skaffa sig allt större och större inflytande. ⁷⁸

Jensen förefaller nöjd, men det var inte för att följa ungsocialismen i Köpenhamn som han hade kommit till Danmark. Hans ambition var istället att studera den danska lantarbetarrörelsen. Anledningen till att han intresserade sig för lantarbetarna måste förstås mot bakgrund av att jordbruket i Danmark var den nationella sysselsättningen framför andra. ⁷⁹ De självägande böndernas starka ställning i Danmark motsvarades dessutom av en nationalism som talade om det äkta och ursprungliga livet på landsbygden. ⁸⁰ Kanske hade Jensen rent av påverkats av nationalis-

76. *Brand*, nr 9 1903.

77. *Ny Tid*, nr 10 1905.

78. Brev till Axel Holmström, 28/7 1904.

79. Hans Kryger Larsen, »Det nationale synspunkt på den økonomiske udvikling 1888–1914«, *Dansk identitetshistorie. Folkets Danmark. 1848–1940*, red. Ole Feldbæk, København 1992, s. 469.

80. Bagge, s. 465f; Anders Linde-Laursen, *Det nationale natur. Studier i dansk-svenske relationer*, København 1995, s. 112f.

mens idealbilder om ett fritt och ursprungligt liv på landsbygden? I ett brev till Hinke Bergegren berättade Jensen: »Jag reste hit för att få en del uppgifter om den danska lantarbetarörelsen för att så fara ut till våra egna jordbruksslafvar därhemma. Detta i tron att de danska kamraterna hade det betydligt bättre än de svenska.«⁸¹ Exakt varifrån han hade fått intrycket att de »danska kamraterna« hade det bättre framgår alltså inte, men uppenbarligen hade förhållandena på den danska landsbygden lockat honom till Danmark. Han reste dit för att »få en del uppgifter« om lantarbetarnas situation.

Mötet med de danska lantarbetarna skulle emellertid visa sig bli problematiskt. Han vandrade omkring på landsbygden, men ingen han talade med kunde förse honom med användbar information. »Nu kan jag emellertid icke någonstades få exakta uppgifter om förhållandena«, skrev han till Bergegren. I brevet framgår det att lantarbetarna inte var så benägna att svara på hans frågor, istället hänvisade de honom hela tiden vidare till någon annan person. Den information han trots allt kom över var i vissa fall hopplöst inaktuell. Lakoniskt konstaterade han: »Inget positivt resultat.«

Mötet med lantarbetarna visade sig inte enbart vara problematiskt i kunskapshänseende, det var även desillusionerande.

Meningen var att jag skulle taga ut till lantarbetarna i nästa vecka, men – sorgligt nog – saknar jag energi till snartsagt allting. Jag håller på att bli gammal i förtid – lifshorizonten är så bottenlöst svart och så hopplös ... För mig ter sig saken nu så som jag hade passerat – redan – middagshöjden med de solljusa förhoppningarnas lefnadslust och – redan – befinna mig på den beskuggade, solafstängda, knävandringen med sin monotona skymning. Tanken – att så är – skär som en knif – slö – sargar hjärterötterna – hvar gång den produceras i hjärnan.

Brevet till Bergegren fortsätter med en lång utläggning om hur Jensen försöker slå undan »pessimismens mara«, men »kraftlöshet, dådlöshet« hindrar honom. Genom brevet förmedlas en bild av att Jensen genomförde en vandring i ett slags socialt tomrum; han befann sig inte, i motsats till vad han möjligtvis hade förväntat sig, i ett socialt landskap fyllt med

81. Brev till Hinke Bergegren, 30/7 1904.

klass-kamrater. Kanske var det anledningen till hans »brutna energi«? Gränsen hade skapat en bild av verkligheten som visade sig falsk; resan över till andra sidan gränsen påverkade honom därmed djupt. Det fick honom dock inte att ge upp kampen mot nationalismen, tvärtom. Jensen blev sedermera en av de mest framträdande kritikerna av nationalism och militarism.

Sammanfattning

I denna artikel har jag med utgångspunkt i ungsocialisternas agerande i Öresundsområdet vid 1900-talets inledning diskuterat gränsen som fenomen. Jag har försökt visa hur gränser materialiseras, men även hur de alstrar kulturell energi och rörelse.

Ungsocialisternas ambition var att utmana den hegemoniska nationalismen som låg till grund för militariseringen av såväl det svenska som danska samhället. Genom att utmana nationalismen kom de även att rikta fokus mot gränser. Enligt ungsocialisterna skapade nationsgränserna en splittring mellan arbetare i olika länder, en splittring som bidrog till att försvaga arbetarnas politiska kamp. Nationsgränserna förhindrade insikten om klassgemenskapens gränsöverskridande karaktär. Men nationsgränserna och retoriken om fosterlandskärlek bidrog dessutom till att skapa splittring bland arbetarna inom nationsgränserna. Militariseringen av samhället innebar att fattiga arbetare blev värnpliktiga och att de därmed kom att stå på det etablerade samhällets sida i kampen mot arbetarna. För ungsocialisterna var det uppenbart att retorik kring fosterlandskärleken bidrog till att nationalismen tog plats i den värnpliktiges kropp. Den värnpliktiges kropp blev därmed en representation av nationsgränsen och militariseringen, en symbol för ett förkastligt ideologiskt system. Detta innebar i sin tur att den värnpliktige blev föremål för ungsocialisternas uppvaktnings. Det blev viktigt för dem att installera ett till nationalismen alternativt habitus i deras kroppar.

För att inympa ett alternativt habitus krävdes agitation som skulle få de värnpliktiga att se världen på ett nytt sätt, en agitation som skulle skingra de dimridåer som nationalismen spred. I upprop påmindes de värnpliktiga om sin arbetarbakgrund, de påmindes om att de kunde komma att kommenderas ut mot sin familj, sin släkt och sina vänner när klasskam-

pen hårdnade. Målet var, med andra ord, att demontera de gränser som nationalismen och militarismen drog upp mellan arbetare inom och mellan olika nationer.

Kampen om de värnpliktiga innebar att fosterlandets gräns blev en het gräns, dock var den inte förlagd till området mellan två nationer. Den heta gränsen materialiserades istället i anslutning till kasernerna. Kasernerna symboliserade fosterlandet och muren som omgav kasernerna blev en symbol för nationsgränsen. Ungsocialisterna gjorde därför sitt yttersta för att överskrida denna symboliskt viktiga gräns, statsmakten gjorde å sin sida allt för att förhindra detsamma.

Men samtidigt som gränsen materialiserades mitt inne i städerna, så var den faktiska gränsen inte oviktig för ungsocialisterna. Det var viktigt för dem att manifesteras en gränsöverskridande gemenskap genom att rent konkret överskrida gränsen i Sundet. Vid upprepade tillfällen reste man över Sundet för att delta vid fester och möten. Men gränsen skapade också ett intressant handlingsutrymme för dem. Statsgränsen kunde användas för att undkomma hemlandets jurisdiktion; upprop och tidningar som man visste skulle skapa problem trycktes på andra sidan gränsen för att på så sätt försöka undkomma åtal.

Gränsen fyllde, avslutningsvis, ytterligare en viktig funktion – den skapade nyfikenhet inför och längtan efter kamraterna på andra sidan. Resorna som företogs över gränsen initierades till viss del av en ideologisk övertygelse om att det fanns klass-kamrater på andra sidan. Men gränsen skapade också idealföreställningar som kunde verka i produktiv riktning – man ville vara som de andra. Idealföreställningarna kunde dock också förvandlas till desillusion då verkligheten inte visade sig motsvara fantasin. Gränser var, annorlunda uttryckt, allt annat än likgiltiga för ungsocialisterna.

Summary

“Nationality and National Borders are Insignificant to us.”

A Study of Young Socialists and Border Crossings around the Turn of the Century, 1900

Using the activity of young socialists in the Öresund area as a starting point, I have discussed the issue of ‘border’ as a phenomenon. I have tried to show how borders materialise, but also how they generate cultural energy and dynamism.

The ambition of the young socialists was to challenge the hegemonic nationalism that constituted the foundation of Sweden and Denmark’s militarization. Thereby they came to direct their focus towards borders. According to the young socialists, nation borders weakened the workers’ political struggle, and they also tended to destroy the class fellowship of the working class, which the socialists actually considered to be without boundaries. But borders and the rhetoric of the nation state also divided the workers within a particular country. The militarization put poor workers on the side of the established society, in the form of those workers who were liable for military service. According to the young socialists, nationalism in that way materialised in the body of the conscript, which thereby became a symbol of an objectionable ideological system.

In order to make the conscripts see the world in a new way, the socialists needed agitation that would dissolve the smoke screens of nationalism. In appeals, the conscripts were reminded of their background, and of the fact that they might be forced to confront family, relatives, and friends, when the class struggle grew more intense.

The effort to gain the loyalty of the conscripts entailed that the national border became a controversial boundary – not between two nations, however, but in connection to the military barracks, which symbolised the native country. Therefore, the young socialists did their utmost to overstep this border of symbolical importance; while the state powers did everything they could to stop them.

It was also of importance for the young socialists to manifest their fellowship through concrete crossings of the nation border. On repeated occasions they travelled over the sound to participate in parties and

meetings. The border could also be used to escape the jurisdiction of the home country; high risk appeals and publications were printed on the other side of the sound in order to escape possible prosecution.

The border served another important purpose. It created a curiosity of – and longing for – the class fellows believed to exist on the other side of the sound. In addition to this, the border created ideal conceptions that could work in a productive direction – one wanted to be as the others were. But these ideals could also transform into disillusion, when reality proved not to correspond to the realm of imagination. Put differently, borders were everything but of insignificance to the young socialists.

Referenser

Arkiv

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), København:

Andreas Fritznerns arkiv: Hågkomster. Bandinspelade och transkriberade intervjuer.

Arkivnummer 16. Kasse 1

Andreas Fritznerns arkiv: »Et ord fra de unge Socialister« (1907). Arkivnummer 16.

Kasse 1

Christian Christensens arkiv: »Tænk Dig om« (1905). Arkivnummer 15. Kasse 1

Socialistisk Ungdomsforbund i København, Centralafdelingen: Forhandlingsprotokol

1907. Arkivnummer 1232

Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB), Landskrona:

Malmö Socialistiska Ungdomsklubb: »Värnpliktige!« (1905). Protokoll, verksamhets-

berättelse. 1903–1917

Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet: »Du unge militär« (1902). Kongressproto-

koll 1892–1965

Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB), Stockholm:

Albert Jensen, brev till Axel Holmström, 28.7 1904

Albert Jensen, brev till Hinke Bergegren, 7.6 1902, 25.6 1902, 30.7 1904

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster & Bornholm, København:

Korrespondencesager. J. Politiske forhold. Korrespondencesager vedrørende den ungdoms-socialistiske og syndikalistiske bevægelse. 1903–1919. København Politi Arkiver

Malmö stadsarkiv:

Rådhusrätten i Malmö 1. A1DA:62. Dombok 1908 4/9–31/12

Tidskrifter

Brand. Illustrerad Socialistisk Tidning: nr 1 1901, nr 6 1902, juni 1902, nr 2–3 1903, nr 5 1903, nr 8 1903, nr 9 1903, nr 7½ 1906

Ny Tid. Organ for socialistisk ungdomsforbund i Danmark: nr 8 1905, nr 10 1905, anti-militaristiskt extranummer i december 1906, nr 3 1907, nr 5 1907, nr 6 1907

Tidningar

Helsingborgs-Posten, 29/9 1906

Landskrona-Posten, 13/7 1908

Litteratur

Anderson, Benedict, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London 1991

Bagge, Paul, »Nationalisme, antinationalisme og nationalfølelse i Danmark omkring 1900«, *Dansk identitetshistorie. Folkets Danmark. 1848–1940*, red. Ole Feldbæk, Bind 3, Reitzel, København 1992

Bergegren, Hinke, *Ungsocialismen. Historik*, Ungsocialistiska partiets förlag, Stockholm 1917

Berggren, Henrik, *Seklets ungdom. Retorik, politik och modernitet 1900–1939*, Tiden, Stockholm 1995

Björklund, C. J., *Dömda till döden. Amaltheadramat*, Tiden, Stockholm 1958

Christiansen, Niels Finn, »Socialismen og fædrelandet. Arbejderbevægelsen mellem internationalisme og national stolthed. 1871–1940«, *Dansk identitetshistorie. Folkets Danmark. 1848–1940*, red. Ole Feldbæk, Bind 3, Reitzel, København 1992

Damsholt, Tine, »En national turist i det patriotiske landskab«, *Fortid og Nutid. Tidskrift for kulturhistorie og lokalhistorie*, Mars, hæfte 1, 1999

Damsholt, Tine, *Fædrelandskærlighed og borgerdyd. Patriotisk diskurs og militære reformer i Danmark i sidste del af 1700-tallet*, Museum Tusulanum, København 2000

Donnan, Hastings & Wilson, Thomas M., *Borders. Frontiers of Identity, Nation and State*, Berg, Oxford 2001

Engman, Jonas, *Rituell process, tradition och media. Socialdemokratisk första maj i Stockholm*, eget förlag, Stockholm 1999

»Nationalitet og landegrænser er os ligegyldige«

- Ericson, Lars, *Medborgare i vapen. Värnplikten i Sverige under två sekel*, Historiska Media, Lund 1999
- Feldman, Allen, *Formations of Violence. The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*, University of Chicago Press, Chicago 1991
- Fernström, Karl, *Ungsocialismen. En krönika*, Federativ, Stockholm 1950
- Haue, Harry, Olsen, Jørgen & Aarup-Kristensen, Jørn, *Det moderne Danmark. 1840–1992. Forudsætninger og forløb*, Munksgaard, København 1994
- Hobsbawm, Eric, *Revolutionens tidsalder*, Tiden, Stockholm 1994
- Kryger Larsen, Hans, »Det nationale synspunkt på den økonomiske udvikling 1888–1914«, *Dansk identitetshistorie. Folkets Danmark. 1848–1940*, red. Ole Feldbæk, Bind 3, Reitzel, København 1992
- Linde-Laursen, Anders, *Det nationale natur. Studier i dansk-svenske relationer*, Nordisk ministerråd, København 1995
- Linde-Laursen, Anders, »Borderings improvisations. Centuries of identity politics«, *Invoking a Transnational Metropolis*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Studentlitteratur, Lund 2000
- Löfgren, Orvar, »Öresundspassager: längtans och ängslans nationalisering«, *Miljö og tilvækst i Øresundsregionen*, red. Jette Hansen-Møller, Øresundsuniversitetet, Lund 1999
- Löfgren, Orvar, »Moving metaphors«, *Invoking a Transnational Metropolis*, red. Per Olof Berg, Anders Linde-Laursen & Orvar Löfgren, Studentlitteratur, Lund 2000
- Nilson, Anton, *Från Amalthea till ryska revolutionen*, Tiden, Stockholm 1987
- Norborg, Lars-Arne, *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen. Svensk samhällsutveckling 1809–1906*, Norstedts, Stockholm 1988
- Persson, Lennart K., *Syndikalismen i Sverige 1903–1922*, Federativ, Stockholm 1975
- Petersen, Carl Heinrich, *Agitatorer og martyrer. Profiler og skæbner fra socialismens verdenshistorie*, Fremads Fokusbøger, København 1996
- Ronström, Ove, *Att gestalta ett ursprung. En musiketnologisk studie av dansande och musicerande bland jugoslaver i Stockholm*, Stockholms universitet, Stockholm 1992
- Rosberg, Algot, *Amalthea*, Axel Holmströms förlag, Stockholm 1918
- Sane, Henrik Zip, »Nationalisme og skandinavisme – danskere og svenskere omkring 1900«, *Miljö og tilvækst i Øresundsregionen*, red. Jette Hansen-Møller, Øresundsuniversitetet, Lund 1999
- Skoglund, Christer, *Vita mössor under röda fanor. Vänsterstudenter, kulturradikalism och bildningsideal i Sverige 1800–1940*, Almqvist & Wiksell, Stockholm 1991

- Ståhl, Margareta, *Vår fana röd till färgen. Fanor som medium för visuell kommunikation under arbetarrörelsens genombrottstid i Sverige fram till 1890*, Linköping Studies in Arts and Science, Linköping 1991
- Sørensen, Jørgen Würtz, »Udviklingen i den ungsocialistiske bevægelse i Danmark 1900–1910. En undersøgelse af venstreoppositionens fremvækst i dansk arbejderbevægelse«, *Meddelelser om forskning i Arbejderbevægelsens historie*, Nr 12, 1979
- Sörlin, Sverker, *Mörkret i människan. Europas idéhistoria 1492–1918*, Natur och Kultur, Stockholm 2004
- Thörn, Håkan, *Rörelser i det moderna. Politik, modernitet och kollektiv identitet i Europa 1789–1989*, Tiden Athena, Stockholm 1997
- Tidman, Yngve, *Spräng Amalthea! Arbete, facklig kamp och strejkbryteri i nordvästeuropeiska hamnar 1870–1914*, Lund University Press, Lund 1998
- Törnquist, Leif, »Värnplikssystemets och värnpliktsarméns utveckling före 1901 i ett internationellt perspektiv«, *Plikt, politik och praktik. Värnpliktsförsvaret under 100 år*, red. J. Dahlström, & U. Söderberg, Krigsarkivet, Stockholm 2002